

Nyt fra Museumsforeningen

Seneste nyt

Giv et medlemskab i julegave

Museumsforeningen vil gerne opfordre til, at man giver et medlemskab i julegave. Årskontingentet for 2008 er 185,- kr. og 135,- kr., hvis modtageren er over 65 år. Beløbene gør et medlemskab til en oplagt julegaveidé.

Ring til Hørsholm Egns Museum, tlf. 45 86 07 11 i kontortiden tirsdag – fredag 10 - 14 og tal med Kate Olsen. Du skal oplyse modtagerens navn og adresse samt gerne fødselsår, hvorefter du modtager Årbogen for 2007, som du personligt kan indpakke til modtageren med et par ord om, at du har betalt årskontingentet for 2008.

Kalender for kommende arrangementer

Dato / 2008	Arrangement
Marts	Chr. VII's palæ
April	Hørsholm Kirkegård
Maj	Generalforsamling
Maj	Fredensborg
Juni	Kronborg

Se mere om arrangementerne under "Kommande arrangementer".

Jon Jonsen Litle og hans borg i Hørsholm

Af museumsinspektør Lisbet Hein.

På Esrum Kloster vises indtil 20. april 2008 en udstilling om adelsmanden Jon Jonsen Litle, der i 1307 blev begravet i klostrets kirke. Da udstillingen blev omtalt i *Nyt fra Museumsforeningen nr. 3/2007*, lovede vi at vende tilbage til Jon Jonsen Litle og hans tilknytning til Hørsholm.

På en måde "starter" Hørsholms historie nemlig med Jon Jonsen Litle, idet han er den første kendte ejer af det, der senere blev til Hørsholm (Hirschholm) slot og krongods.

Den ældste bevarede skriftlige kilde, hvor Hørsholm omtales, er et brev, som Jon Jonsen Litle i 1305 skrev til ærkebispens i Lund om bortgivelsen af et præstekald. Vi skal helt til brevets datering – 31. januar 1305 – for at finde Hørsholm nævnt: Her fremgår det, at brevet er udstedt på "Hyringsholm", en gammel betegnelse

for Hørsholm. Senere kilder bekræfter, at Jon Jonsen Litle blandt sine omfattende besiddelser ejede både gods og en "borg" på Hørsholmegn.

Vores viden om Hørsholm i middelalderen og om Jon Jonsen Litles tilknytning til stedet bygger på nogle få skriftlige kilder og enkelte arkæologiske fund, men lad os alligevel se, om vi kan samle nogle af brikkerne til puslespillet:

Navnet Hørsholm

"Hyringsholm" står der i brevet fra 1305, men i de følgende kilder bruges også "Hyrnixholm", "Høringsholm", Hyrningsholm", senere i middelalderen som regel "Hørningsholm". Første del af navnet menes dannet af et mandnavn efter det oldnordiske "hyningr", som betyder horn med sidebetødningen tårn. Ordet "holm" bruger vi endnu som et jordstykke eller område, der ligger hævet over vand eller over et sumpet område. Det er nærliggende at tolke sammensætningen "Hørningsholm" som "en holm i en sø eller mose forsynet med et tårn" - altså et forsvarsanlæg. Naturligvis er denne tolkning gætterier langt hen ad vejen, men den passer som beskrivelse af et middelalderligt borg- eller fæstningsanlæg og også med topografien i området omkring Hørsholm Kirke, hvor vi ved, at bygningen lå. Desuden kan man skæve til herregården Tommerup i Skåne, der også hørte til Jon Jonsen Litles ejendomme. I den velbevarede bygning findes endnu tydelige spor af anlægget, som det har været i 1200-årene. Undersøgelser har vist, at Tommerup på Jon Jonsen Litles tid bestod af et tårn samt en ringmur, der omgav en gårdsplads.

Omkring år 1600 brugte man som regel den korte form "Hørsholm", selv om stoveformen kunne variere lidt, som "Hirsholm" eller "Hersholm". Efterhånden sker der en glidning hen imod det tyskklingende "Hirschholm", og samtidig bliver betydningen "hjort" (Hirsch) knyttet til stedet – naturligt nok, da hofsproget blev tysk, og da kongehusets jagter ofte blev henlagt til skovene på egnen. Endnu i begyndelsen af 1700-tallet blev de forskellige stednavne dog brugt side om side, hvor betegnelsen for godset ofte er "Hørsholm" eller "Hirsholm", mens det nye slotsanlæg bliver kaldt "Hirschholm".

"Hirschholm" bliver den dominerende betegnelse for både slot, gods (senere amt), by og sogn til langt op i 1800-tallet. På den tid betyder den generelle anti-tyske stemning, at man vender tilbage til mere dansk-klingende person- og stednavne

mange steder, og i Hørsholm blev navneskiftet proklameret af kammerråd Christensen under begejstring ved en folkefest i Slotshaven i 1861.

Jon Jonsen Litle

blev født omkring 1230 og hørte på fædrene side til den skånske Sunesen-slægt, på mødrene side til i Danmarks mest fremtrædende adelslægt, Hviderne. Som godsejer dukker hans navn op i mange forbindelser, han har ejet jord adskillige steder i Skåne og Nordsjælland; han har købt og solgt samt mageskiftet jord med både adel, krone og kirke. Esrum Kloster har haft hans særlige bevågenhed, både han selv og hans efterslægt har skænket jord hertil. H. C. Rosted har i bogen "Fra adelsborg til kongeslot" fremlagt et stort materiale til belysning af Jon Jonsens Litles jordbesiddelser, og Rosted mener, at Jon Jonsen Litle har tilbragt en del af sine senere år i Hørsholm, hvor han døde i 1307.

Klarere er billedet af Jon Jonsen Litles politiske rolle. Han stod ved kongemagtens side gennem hele den turbulente sidste halvdel af 1200-tallet og er omtalt som den danske adels førstemand. Han var kongens stedfortræder i Skåne, var blandt dommerne i sagen om mordet på Erik Klipping i 1286, og som 70-årig drog han til Rom for at udvirke forlig mellem Erik Menved og kirken i den langvarige såkaldte "anden ærkebispesstrid", hvor ærkebisp Jens Grand blev holdt fanget på Søborg.

"Hirshholm" - "Det hvide Hus" 1679. Foto efter tegning på Rosenborg Slot.

Jon Jonsen Litles borg i Hørsholm

I 1391 kom Hørsholm i Kronens eje, og i 1560'erne lod Frederik 2. opføre et slotsanlæg på det område, der i dag er "kirkeøen" i Hørsholm. De middelalderlige bygninger på stedet blev fjernet og erstattet af "Det røde Hus" mod

nord, og "Det hvide Hus" med de kongelige gemakker mod vest samt diverse sidebygninger. Der eksisterer beskrivelser og et par billeder, der giver et indtryk af Frederik 2.'s Hørsholm – men hvordan de tidligere bygninger så ud, ved man ikke meget om, ligesom det ikke er klart, om de er opført på Jon Jonsen Litles tid.

I 1941/42 foretog Nationalmuseet en omfattende arkæologisk undersøgelse i området omkring Hørsholm Kirke for at se, om man kunne udvide kendskabet til det middelalderlige anlæg. Man måtte naturligvis gå udenom selve kirken, men man udlagde søgegrøfter på lange strækninger omkring den, ligesom man tørlagde søerne for også at kunne undersøge bunden. Man kunne påvise, at den holm, hvor borgen havde ligget, var nogenlunde dér, hvor vi i dag finder kirken. Holmen var dog en del mindre end den nuværende "ø". Den var omgivet af en voldgrav, der havde en bredde af 12 – 13 meter, og som var mere end en meter dybere end den nuværende sø.

Den eneste adgang til borgen var en træbro, muligvis en vindebro, mod øst, ud for den nuværende Sdr. Jagtvej. Desværre kunne man ikke påvise borgens fundament og derfor ikke fastslå dens præcise størrelse og placering. Man fandt dog mange kampesten og munkesten og også enkelte stykker sammenhængende murværk, der med sikkerhed kunne dateres til Middelalderen. Der blev desuden fundet en brønd og en stor mængde løse metalgenstande, som søm, hestesko og lignende. Desværre var fundene for spredte til, at de med sikkerhed kunne datere anlægget. Rosted mener dog at kunne konkludere, at Jon Jonsen Litle har overtaget, måske arvet, et allerede eksisterende borganlæg.

Ved udgravningen på Slotsholmen i 1941 fandt man en middelalderbrønd. Udgravningen blev foretaget i forbindelse med oprensning af Slotsdammen. Foto: Hørsholm Egns Museum.

Hørsholmegnens på Jon Jonsen Litles tid

Vi skal op til tiden 1346 før skriftlige kilder begynder at tegne et sikkert billede af det område, der udgjorde Hørsholm Gods – og vi skal endnu længere op i tiden, før vi kan få et indtryk af de forhold, befolkningen på godset levede under.

Meget kan man selvfølgelig slutte ud fra den generelle viden, vi har om levevilkårene i det østlige Danmark og om forholdene på de nordsjællandske krongodser – og i øvrigt supplere med den viden, som vi kan hente fra arkæologiske fund. Men udover middelalderkirkerne i Karlebo, Birkerød og Blovstrød og så den nævnte undersøgelse af "kirkeøen" i Hørsholm, har det været småt med arkæologiske fund, der kan dateres til middelalderen.

Imidlertid er der inden for de sidste par år dukket et par middelalderlige anlæg op i forbindelse med Hørsholm Egns Museums arkæologiske undersøgelser. I 2005 blev Usserød Å "genslynget" på et område lige øst for Sjælsø. I den forbindelse fandt museet bl.a. resterne af en vandmølle, der kan føres tilbage til 1200-årene. Og i 2007 foretog museet en udgravning ved Johannes Hages Allé ved Niverød, der afslørede en senere nedlagt gård, der har været beboet i middelalderen. I skrivende stund er fundene fra denne udgravning ved at blive undersøgt nærmere, bl.a. med henblik på en mere præcis datering. Foreløbig ser det ud til, at gården har været i drift mellem 1250 og 1350.

Udgravning af Slotsdammen i 1941-42. Der blev ved denne lejlighed foretaget målinger og udgravninger af Nationalmuseet. Foto: Hørsholm Egns Museum.

Slettemosen

Fra H.C. Rosteds arkiv på Hørsholm Egns Museum.

I 'Slettemosehuset**), der blev nedrevet ca. 1955, boede en gammel mand, R.C. Johansen. Han havde været vægter på Hørsholm Klædefabrik. Han var noget af en særting. På sine sidste år var han blind. Han digtede 86 år gammel (januar 1954) nedenstående. Han boede vistnok på 'Rungstedhøj' på det tidspunkt, og en pige nedskrev digtet, da han var blind.

Min kære Slettemose **)
med Hvidtjørn og vilde Rose.
Ret inderlig jeg længes,
af Savnet haardt jeg trænges,
men tør ej tænke paa
hvordan jeg ud til jer skal naa
med mine Øjne blinde.
Jeg kan ej Vejen finde,
som jeg skal vandre paa.

Min kære Slettemose,
Hvidtjørn og vilde Rose
tak for den Fred og Glæde
I gav, naar jeg tog Sæde
paa Mosens grønne Bred.
Om denne dybe fred
og grønne Herlighed
jeg tror at kunde sige:
en Forgaard til Guds Rige.

*) I dag Sdr. Jagtvej 60.

**) Slettemosen er mosen lige syd for det sted, hvor Sdr. Jagtvej fører ind i Rungsted Hegn.

Afholdte arrangementer

Omtale af disse kan læses på www.museumsforeningen.dk.

Kommende arrangementer**Nyt fra Arrangementsgruppen**

Af Hanne Bødtger, næstformand.

Forårsarrangementerne for 2008 er ved at være planlagte. Museumsforeningens bestyrelse har besluttet, at alle arrangementer i foråret bliver gratis for medlemmer.

Marts: Chr. VII's palæ. Rundvisning med guide i de nyrestaurerede kongelige gemakker.

April: Spadseretur på Hørsholm kirkegård med museumsinspektørerne Lisbet Hein og Niels Peter Stilling.

Maj: Spadseretur i den historiske del af Fredens-

Afsenderadresse:
 Museumsforeningen
 for Hørsholm & Omegn
 Sdr. Jagtvej 2-4,
 2970 Hørsholm

borg ved overbibliotekar Ernst Tursø.
Juni: Guidet rundtur på "det ukendte Kronborg". Vi vises rundt på tag, loft og meget mere. Udførlig beskrivelse af arrangementerne med nøjagtige datoer, antal deltagere, ansøgningsfrister m.m. kommer i begyndelsen af februar på Museumsforeningens hjemmeside og i næste nummer af *Nyt fra Museumsforeningen*.

Tilmeldinger: Tilmelding til samtlige forårsarrangementer starter den 15. februar 2008. Da det er vores ønske, at medlemmerne så vidt muligt tilmelder sig på www.museumsforeningen.dk vil vi tilbyde hjælp til at bruge hjemmesiden dertil på Hørsholm bibliotek den 15. og 16. februar 2008. Nærmere tidspunkt følger i næste nummer af *Nyt fra Museumsforeningen*.

Såfremt man ikke har mulighed for at gøre brug af denne facilitet, må vi understrege, at tilmelding på Hørsholm Egns Museum kun kan finde sted i museets kontortid, hvilket er: tirsdag – fredag kl. 10-14. Det gælder både personlig henvendelse og telefonisk henvendelse. Vi håber meget, at vores medlemmer vil respektere denne opstramning, som bl.a. skal ses på baggrund af de få personalemæssige ressourcer, der er på Hørsholm Egns Museum.

Arrangementerne. Bestyrelsen vil arbejde på, at størstedelen af arrangementerne gøres gratis. Det skal være attraktivt at være medlem af en forening, hvor man både får en smuk og interessant årbog samt løbende flere gode arrangementer. Det kunne forhåbentligt medføre, at man kunne have lyst til at forære eller anbefale et medlemskab til familien eller gode venner.

Begrænset deltagerantal. Det vil fremgå af hjemmesiden, om der fortsat er ledige pladser, eller om man kan skrives på ventelisten.

Spørgsmål vedr. arrangementerne. Spørgsmål til arrangementsgruppen sendes som mail i rubrikken på hjemmesiden. Har man ikke adgang til hjemmesiden, kan man kontakte Hørsholm Egns Museum i kontortiden (tirsdag-fredag kl. 10-14). Museets administration vil så lade spørgsmålet gå videre til arrangementsgruppen.

Afbud sendes som mail i rubrikken på hjemmesiden. Eller ved at kontakte Hørsholm Egns Museum i kontortiden.

Betaling via hjemmesiden. Der arbejdes på, at

betaling via hjemmesiden kan ske fra efteråret 2008.

Husstand. Vi er blevet spurgt om definitionen herpå. Ved en husstand forstår vi de personer, der er tilmeldt folkeregisteret på adressen.

Gæster kan kun deltage, såfremt der er ledige pladser. Mere herom i næste nummer af *Nyt fra Museumsforeningen*.

Information. Der lægges løbende artikler og informationer ind på hjemmesiden, herunder links til andres arrangementer.

E-mail adresse. Vi mangler fortsat rigtig mange e-mail adresser. Gå venligst ind på hjemmesiden under "kontakt os" og udfyld forespørgslen.

Nyt fra Museumsforeningen

Udgivet af Museumsforeningen for Hørsholm og Omegn.
Redaktion: Elisabeth Just Møller (ansvarshavende) og Lene Bruunsgaard.
Tryk: Ilsted Tryk.
Oplag: 800
Deadline: 19. december 2007. Indlæg sendes til Elisabeth Just Møller.
 Medlemsbladet udkommer 4 gange årligt i februar, april, august og november. Bladet kan tillige læses på www.museumsforeningen.dk

Museumsforeningen for Hørsholm og Omegn

Postadresse: Sdr. Jagtvej 2-4, 2970 Hørsholm
www.museumsforeningen.dk
Bestyrelse: Jens Th. Hansen (formand), Hanne Bødtger (næstformand), Peter Brandi, Poul Erik Stjernholm samt Poul Væver (kasserer). Suppleanter: Eva Würtz, Ruth Hallander og Thorkild Gruelund.
Medlemskab: Via www.museumsforeningen.dk eller ved henvendelse til Hørsholm Egns Museum i kontortiden (tirsdag-fredag kl. 10-14). Årskontingent (2008) 185,- kr. pr. husstand og 135,- kr. for pensionisthusstand.
Bank: BG Bank, 1551 16599433.

Hørsholm Egns Museum, Sdr. Jagtvej 2-4, 2970 Hørsholm,
www.hoersholmmuseum.dk
Udstillinger: Tirsdag – søndag kl. 13-16. Lukket december og januar.
Lokalarkivet: Tirsdag kl. 10-12, onsdag kl. 13-17, samt efter aftale.
Kontortid: Tirsdag-fredag kl. 10-14.
Telefon: 45 86 07 11

Med mindre andet fremgår, er eftertryk af bladets artikler tilladt med tydelig kildehenvisning.